

(НИН, 10.09.2009)

Драгослав Михаиловић није лингвиста, али није ни згодан читалац. Посебно кад чита Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Рад на Речнику Михаиловић прати безмало три деценије. Прецизније, пишчев спор са Академијом о српском језику започет је пре 28 година када му је, како каже, била указана част да постане члан те куће. А Речник је почео да излази пре тачно пола века, 1959. године, и до сада је изашло 17 његових књига - до слова О. Дакле, за пола века колико српскохрватски речник излази, Михаиловић га четврт века критикује. Још један куриозитет у вези са овим спором је и тај што до озбиљне полемике у јавности, за све ове године, дошло није.

Ипак, када је Књижевни лист почетком овог месеца на своје две велике стране пренео Михаиловићев текст Два предлога Одељењу језика и књижевности САНУ, малобројни упућени у тихи рат Михаиловића са српском Академијом нису били нимало изненађени. Реч је о предлозима за даљи рад на Речнику српскохрватског књижевног и народног језика. С том разликом што је током 2008. и 2009. Михаиловић детаљно прегледао 15 свезака Речника српскохрватског књижевног и народног језика у електронској верзији мр Мирослава Симића. На седници Одељења одржаној 24. фебруара ове године, Михаиловић је закључио да су српски писци друге половине 20. века, пореклом из Србије, оштећени и занемарени због значајног присуства речничке грађе (цитата) из дела старијих и новијих писаца хрватске књижевности (16,3 одсто) али нарочито у поређењу са писцима пореклом из Црне Горе (како српским, тако и онима који се данас називају црногорским). Конкретне предлоге о даљем раду Речника поднео је месец дана касније - марта 2009. Међутим, „Академија се оглушује о све што ја говорим или пишем о Речнику. Видећемо да ли ће на септембарској седници Одељења о овоме бити речи“, каже Драгослав Михаиловић за НИН.

Михаиловићеве замерке на основу којих он предлаже начине за даљи рад на Речнику могу се сврстати у две групе. Прва се односи на сам назив и природу ове публикације. САНУ намерава да настави са радом на српскохрватском речнику до краја, дакле на речнику језика који више не постоји, будући да су на његовом говорном подручју за последњих неколико деценија прокламовани хрватски, бошњачки и црногорски језик (редоследом распада бивше Југославије). Узрок ове одлуке, наш академик детектује у хроничном југословенству у српској језичкој науци на рачун Србије и српског језика. Михаиловић не спори да би се таква одлука могла разумети уколико би посао могао да се заврши у кратком року, посебно и због већ огромног уложеног труда од 5.571 извора у

15 свезака. Поједностављено, уколико би остатак посла до слова Ш могао, неким чудом, да се обави рецимо за неколико месеци или најкасније до 2012. или 2015. Тако би се некако у скорије време окончала изузетно непријатна и надреална ситуација у којој се, иако им је Уставом загарантовано право али и обавеза службене употребе српског језика, грађанима Србије завлачи рука у џеп за финансирање речника бившег, непостојећег језика прокламованог за потребе бивше, непостојеће земље. Михаиловић чак примећује да би „ширина деловања“ српске науке могла да зависи и од жеље и занимања нових држава, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Републике Српске, да „сарађују са Србијом у погледу језика и да сносе свој део напора и трошкова за даљи заједнички рад“. Или: ако је неке до српскохрватског речника нек` у његовом финансирању учествују и сви представници новоустановљених језика на његовом тлу.

О имену језика који ће стајати на корицама Академијиног речника, каже Михаиловић, расправљало се последњих година два пута и „благодарећи сјајном залагању Предрага Палавестре, оба пута закључило да оно гласи српскохрватски“ (Драгослав Михаиловић, Мајсторско писмо, стр. 108).

Значајан детаљ на који подсећа Михаиловић је и тај да је први предлог за почетак рада на стварању српског речника поднео Стојан Новаковић 1893. године а да је после стварања Југославије тај речник преименован у српскохрватски. Е сад, како се рад на овом полувековном пројекту може наставити следећих тридесет или педесет година, а већ је прошло две деценије од распада Југославије, академик Михаиловић Одељењу језика и књижевности предлаже да се ману ћорава посла, што је чинио безуспешно више пута досад. Нека изађе из штампе 18. књига српскохрватског речника, а 19. књига Речника би, како је првобитно и био замишљен, носила име српски.

Када је реч о другој групи замерки, Михаиловић тврди: „Вероватно се у свету није десило да је у речнику домаћег језика лошије пролазила управо земља која га је стварала.“ Још је 1984. Академијиним Речнику замерио „да нема довољно лексике савремених писаца; да нема довољно градске лексике; да нема довољно тзв. простих речи; и, пошто Речник треба да обухвати и народни језик да није довољно, нити увек на одговарајући начин третирана лексика народних говора Србије“. Мислећи, превасходно, на дијалекатске говоре Србије, али и запостављено западно подручје наше земље.

Иван Клајн, члан Одбора за Речник САНУ, у изјави за НИН каже овако: „Неупућен читалац могао би поверовати да ствари заиста стоје онако како их представља Драгослав Михаиловић: групаца 'језичких иберменша и каријериста' затворила се у своју тврђаву и уређује речник по 'динарским', 'хрватским' и 'црногорским' мерилима, док

напољу чека гомила 'научника који ово стање боље познају', али им се ускраћује приступ. Стварност је бескрајно далеко од тога. Још пре четрдесет година, Митар Пешикан (онај исти кога је Михаиловић 'поштовао као пријатеља и научника', али му не може опростити смртни грех што је рођен у Црној Гори) упозоравао је да је наша лексикографија угрожена крајњим недостатком кадрова, да готово нико неће да ради тај мучни, пипави, анонимни, друштвено непризнати и слабо плаћени посао. Такво је стање и данас, или мало горе. Људи из Института за српски језик могу вам испричати како су одувек били пасторчад Министарства за науку и Министарства за културу.“

Говорећи о драматичној ситуацији у којој се налази српска лексикографија и поредећи је са неупоредиво бољим стањем у хрватској лексикографији, Иван Клајн каже:

„Најважније би било постарати се да добијемо речнике које немамо и да завршимо онај који је започет, без неозбиљних предлога о промени његовог имена, садржаја и извора на пола пута.“

И Драгослав Михаиловић је свестан тога да нема научника који желе да раде овај посао. Али, само зато што је „у Академији и на Универзитету свака научна опозиција – убијена“. „А мене занима како они мисле да одрже српскохрватски језик ако су Хрвати против тога, Црногорци против тога и Босанци против тога? Приче о мом шовинизму су неосноване, овде је реч о томе да у Академији неће да се баве језиком Србије а кобајаги живе у Србији, њима је и даље до југословенства а Србија нека пропада. Моји предлози нису уперени ни против кога, само на бољи и савеснији рад у Србији. Не може се говорити о српском језику а бавити се српскохрватским.“

У овогодишњим настојањима да започне користан дијалог у Одељењу језика и књижевности САНУ, Михаиловић подсећа да је после изласка 8. и 12. свеске у Одбору за Речник САНУ два пута запажено да у њему недостаје лексика народа Србије, али и да таква грешка у следећим свескама није исправљена. Напротив, Михаиловић констатује да је прегледом извора и навода Речника у 15 свезака само потврдио раније закључке: „култура Србије, српски језик и српска књижевност за последњих педесет година ненадокнадиво су оштећени“.

На првом месту због „ниподаштавања српских дијалекатских подручја“ јер „три милиона и 181 хиљада душа“ или 56 одсто становништва средње Србије по попису из 1981. говори неким од дијалеката српског језика. Михаиловић одавно упозорава да је (према његовом истраживању) српска дијалекатска књижевност 2,08 пута слабије развијена него она на подручјима чији су локални говори послужили за основицу књижевног језика. Али и додаје: „Под фирмом југословенства, ниподаштавала се Србија читава, без педантског пробирања да ли је неки крај дијалекатски или вуковски.“

Довољна илустрација је, рецимо и то, да је учешће хрватске књижевности у Речнику САНУ – 909 извора за наведене изразе. То, према Михаиловићевом прегледу, износи 16,3 одсто свих језичких извора у овом Речнику. Он зато примећује да је српска наука „присвојила себи право да такорећи стандардизује један други језик, језик другог народа, за шта није надлежна“. На Конференцији „Културно-историјска баштина југа Србије“, у Лесковцу, 8. децембра 2004, Михаиловић вели овако: „Језичарима у Београду се, судећи по Речнику, неупоредиво више – три пута више – допада језик Мирослава Крлеже него Иве Андрића и наспрам 34 књиге првога има у Речнику свега 14 другога“ (Драгослав Михаиловић, Мајсторско писмо, стр. 109).

Занимљиве су и примедбе на рачун броја цитираних књига „пореклом из Црне Горе“ у поређењу са „сиротињском“ српском књижевношћу пореклом из Србије. Ту је шест ексцерпираних књига прозаисте Чеда Вуковића за кога Михаиловић рече да је познат по изјави да је све у животу што је „говорио, сањао, бунцао“ увек било „на црногорском језику“, те четири књиге Новака Килибарде и пет Мира Вуксановића. Душан Ђуровић има шест књига, Јеврем Брковић и Мирко Ковач по једну. „Ипак, праву шампионску улогу у Речнику добио је мени непознат аутор Мићун Павићевић, 'са причама и анегдотама о Црногорцима' који је у овој високонаучној публикацији представљен – чак са 26 књига!“, пише Михаиловић. С друге стране, аутори српске књижевности пореклом из Србије, заступљени су у пројекту САНУ овако: Иво Андрић у Речнику има изабраних 15 књига, Станислав Винавер девет, Милош Црњански шест, Ерих Кош пет, Милан Кашанин две. Оскар Давичо има три књиге, Антоније Исаковић такође три, Добрица Ћосић пет узетих књига а Милорад Павић – четири. Живојин Павловић, са четрдесетак објављених представљен је са три књиге. Милован Данојлић, са педесетак објављених, представљен је са три књиге, „из којих је од тог можда најбољег познаваоца српског језика узето укупно 16 изрза“, рече Михаиловић. Богдан Чиплић и Младен Марков учествују у Речнику са по две књиге. „Потом долази књижевна боранија са по једном књигом“, пише Михаиловић: Мирослав Јосић Вишњић (са седам богатих изрза), Светлана Велмар Јанковић (са једном речи из романа Лагум), Душан Ковачевић (са једном речи), Јован Радуловић (две речи!), Љубомир Симовић (три изрза, из књиге изабраних песама), Слободан Џунић, Мирослав Пантић, Мирослав Поповић, Бора Ћосић, Петар Џацић (са једним изразом), Драгослав Михаиловић (са 14 изрза, из Петријиног венца).“

О овим Михаиловићевим запажањима, Иван Клајн каже: „Речник није никакав споменик књижевницима, него је оруђе за рад. Нико ниједан речник није оцењивао пребројавајући цитиране писце по месту рођења, него по томе колико и каквих информација пружа о језику на који се односи. Међу новинарима, писцима, преводиоцима, говорницима требало би коначно да се развије свест о томе да су речници матерњег језика неопходни за правилно изражавање, да се створи потражња за њима, што би активирало издаваче, па можда чак убедило и политичаре да речнике од великог научног значаја мора да потпомогне држава. Критизерство и сумануте оптужбе за тобожњи 'динарски

друштвени каријеризам' и 'ружно локалистичко навијање' могу једино да нас омету у постизању тог циља.“

Чуди, међутим, да је осим Ивана Клајна, ретко ко, од лингвиста, академика желео да говори за НИН о недостацима Речника САНУ и предлозима Драгослава Михаиловића. Предраг Палавестра, секретар Одељења, пак, упутио нас је на записнике са седница Одељења када је о Михаиловићевим приговорима и предлозима било говора. У записнику са седнице од 24. фебруара ове године налазимо, рецимо, да је после излагања Драгослава Михаиловића, отворена краћа дискусија у којој је академик Добрица Ћосић скренуо пажњу да би означене примедбе требало узети у обзир код израде наредних књига Речника САНУ. У Годишњаку САНУ за 2008, у осврту секретара (Предрага Палавестре, прим. н.) на рад Одељења стоји да академик Михаиловић „ретко долази на скупове Одељења“, а да „његови ставови о научном и политичком положају српског језика и староштокавских дијалеката које он сматра потиснутим посебно у лингвистичким круговима САНУ“ с научног гледишта у Одељењу језика и књижевности нису прихваћени: „Превладало је мишљење да су староштокавски, моравски и шумадијски говори Србије у научној дијалектологији добро и свестрано проучени и обрађени.“ У Записнику са седнице од 24. јуна 2008. стоји рецимо и то да су академици Милка Ивић и Мирослав Пантић напустили седницу Одељења када је академик Михаиловић почео да чита своје излагање о данашњем положају српских говора и дијалеката.

Поред Ћосића, Михаиловића је подржала и Светлана Велмар Јанковић. А писац Младен Марков, за НИН рече: „Драгослав Михаиловић је у сржи дотакао важну и истински добру тему и лингвисти би требало благоданом да је прихвате и осматре са свих страна, а не са тако страшним и жестокиим осудама на Драгослава. Важно је чути га, разговарати о томе, пронаћи најбољи пут.“

„Ако немаш оно што волиш, воли оно што имаш“, саветује Михаиловић као што то психолози саветују ради психичког здравља.